

Profán káté

Nébány Németh-parafrázis

Egek! A háború milyen szép

Sok szabad idő és dalok

E gyűrűt fényesítgetem még

A szélbe vegyül sóhajod

(Guillaume Apollinaire: *A lovas búcsúja*.)

Eörsi István fordítása)

Mit kell tudnia minden magyarnak a koráról?

Legfőképpen azt, hogy ez egy másik. A marxista–leninista terminológiát építő módon továbbgondolva (őskor–ókor–középkor–újkor és hát 1917. november 7-e után a legújabb, az aranyló napsugarakban fürdő): ez a *legeslegújabb*. Nagy veszélyekkel, nagy lehetőségekkel, kísértésekkel, évtizedes vágyak beteljesülésével, illúziókkal és csalódásokkal. Fapados repülővel. Petróleummal világító homokháti tanyákkal. Szabad biztosítótársal. Underclass-típusú szegénységgel a budapesti Belvárostól tíz percre. Átjárható határokkal. Mérhetetlen közönnyel szomszédunk/kollégánk/óvodai szülőtársunk, viszont tocsogó szentimentalizmussal soha nem látott, esetlegesen nem is létező személyek iránt.

Öröm vagy keserűség forrása legyen-e mindez?

Egyik sem.

Nincs háború, nem száguldoznak kopját lóbáló barbár lovasok tereinken, jüngeri márványszirtjeinkre szelíden süt a nap. (Napozhatnak a gyíkok.) Lehetőségeink vannak: több, mint amennyivel élni tudnánk, kevesebb, mint amennyi lehetne; kötelességeink: még mindig sok és egyre zűrzavarosabbak, és vágyaink, amelyek teljesületlensége *ama bizonyos* 18 év után gyakorta frusztrál bennünket. Meglehet, szomorú látni, hogy a magyar lakosság többsége nem azért fizet elő internetre, mert Ady Endre publicisztikáit szeretné olvasni a Magyar Elektronikus Könyvtárban, hanem mert egy közösségi portálon – kétmillió másik magyarhoz hasonlóan – be akarja jelölgetni az ismerőseit. DVD-lejátszót sem azért vesz jobbára, mert Áprily-émlékműsorokat akar nézni. Ez azonban adottság, amellyel együtt kell élni, esetenként fel lehet használni. Tetszik-e ez nekünk? Nyilvánvalóan nem. Ezen változtatni azonban hatalmi szó nélkül bajos. Márpedig a XX. század – ha egyáltalán – azzal a tanulsággal szolgált, hogy minden társadalmi mérnökösödés, állami segédlettel erőltetett ízlésalakítás szükségképpen diktatúrához vezet. Egy organikus alapokon építkező, közösségelvű társadalomkép hívei pedig különösen nem lehetnek a gyors, erőszakos beavatkozások barátai. A magyar népi mozgalom egyik legjobb hagyománya – plebejus demokratsága mellett – a nép- és nemzetnevelés következetes vállalása, új és új formáinak kikísérletezése. Így jöt-

tek létre a harmincas években intézményei, lapjai, díjai, és így nevelődött ki az a réteg, amely 1945 után nagyobb tettekre lett volna hivatott.

Mit követel ez a kor a magyarságtól?

A kor jelszava hármas: méltóság, méltányosság, felelősség.

Haladjunk sorban.

Anélkül, hogy nemzetkarakterológiai fejtegetésekbe kezdenék (amelyeknek egyébként, jegyzem meg *en passant*, újra keletje van a honi közírásban: némely publicista elemzéseiben már csak széttárja a karját, „a magyarok ilyenek” – mondja, és Szekfű Gyula göcög a sarokban), van valami az elmúlt száz év történelmében, a társadalmi szocializáció formáiban, a hatalom állandóságában, amely arra indítja a magyar lakosság jelentős részét, hogy saját érvényesülésének-életének gátjaként tekintsen embertársára. Valamiképpen le kell győzni, meg kell alázni a másikat, diszkurzíve fölébe kell kerekedni. Ha máshogy nem, a „ne magyarázson nekem, uram!” szintagma szívós ismételtetésével. A másik veszélyes lehet: kérdez valamit, amit nem tudok. Esetleg meg akar szégyeníteni, jobb megelőzni. Dühös rám, mert képviselek valamit: rosszul működő céget, rosszul működő eszmét, rosszul működő államot. Furán néz ki, furákat mond. Nem értem. Jobb legyőzni: lehet, hogy ez törzsi norma, drasztikus és kegyetlen, de beválik. Meg kell előzni, nekem kell ütni először. Rádudálok, arrébb rúgom a táskáját, rácsapom az ajtót, vagy csak annyit közlök vele, hogy „ezt én így nem tudom elfogadni. Pecséltesse le.” Az emberi méltóság ilyesfajta tisztelete, nem afféle kantiánus jogászkodás. Ez – hitem szerint – a szabadság velejárója, a másik szabadságának tiszteletben tartása. Alapvonal, amely nélkül hamarosan dühöngő örültekházára fog hasonlítani a hon – nem mintha most nem lenne már az. E méltóság tiszteletben tartásának eminens velejárója a méltányosság (külföldiül: empátia). Ha beszélgetőtársamról/vitapartneremről nem feltételezem eleve a romlottságot, a hátsó szándékokat és a megsemmisítemre irányuló törekvést, talán előrébb jutunk. Természetesen tudom, hogy senki sem e pillanatban zuhant a világba – vagy ha igen, vélhetően nem olvassa ezt az írást. Az emberi lét (és a magyar szellemi közeg) tapasztalatok, előfeltevések és -ítéletek sűrű szövedékéből áll össze. De azért próbáljuk meg. Ha csak annyit el tudunk érni, hogy belássuk: az egyik XX. századi szenvedéseinek elismerése nem kisebbíti a másik szenvedéseit, elindulunk kifelé.

A mai magyar szellemi polgárháború, akármik is a gyökerei, akármilyen sérelmek is táplálják, meg kell, hogy szűnjön, mert lassan felszámol mindent abból, amit eddig elértünk. Végső győzelemre nincs, hangsúlyozom, nincs esély, sem egyik, sem másik oldalon. Viszont amíg ez a helyzet fennáll, eredménye – a saját tábornak játszás hedonista öröme mellett – kényelmesség és a szellemi teljesítmények leértékelődése. És hangsúlyozom: e kérdésben a politika nem érdekel, így a politikusok sem.

A felelősséggel élt élet pedig talán elhozna egy más minőséget. Amikor a céges autóknak immár nem lesz kötelező tartozéka a rokkantkártya, amikor a társasházak nem csak annyit tennének télen (meg ha rohad a homlokzat akkor nyá-

ron is), hogy kiteszik a cetlit, miszerint „a hóhullásból/vakolathullásból eredő károkért a ház felelősséget nem vállal”, ha már nem érezzük jópofának kitalicskázni a sittet a kiserdőre.

Egyebekben pedig a kor a következőket követeli a magyarságtól: PIN-kódját ne tartsa a bankkártyája közelében. Álljon jobbra a mozgólépcsőn. Ne egyen baromfivirslit. Próbálja felfogni, hogy a székelyek Romániában élnek (és Tolnában meg az Al-Dunánál), de nem minden romániai magyar székely.

Ilyesmik.

Hogy egyenesedhet ki a magyarság?

Ha a kiegyenesedés lelki-szellemi tartás keresése, amely egyúttal illeszkedés az európai trendekhez, akkor a magyarság a herderi jóslat óta megszállottan keresi a kiegyenesedés lehetőségét. Míg azonban ebből a XIX. században, sőt a XX. első felében is nagy elszánások és tettek sora sarjadt, mára siralmas pótcselekvéseket látni. Félreértés ne essék: nem az összefogás vagy az összekapaszkodás létét bírálom, hanem azt, hogy a rendszerváltás óta eltelt tizennyolc év azt hozta magával, hogy a politikai közösség, melyhez magamat is tartozónak vallom, a felegyenesedés esélyeit sokszor pótcselekvésekben látja. A történelemmel, e kényes matériával való avatott foglalkozás helyett olyan magyarázatokba menekülünk, mint a „rúzsózott román tisztok” (ez jelent valamit?), meg „Clemenceau menyé”. Miközben a Wass Albertnek állított Kárpát-medencei szobrok és emlékművek száma a kéttucat felé tart (Budakeszin készül már a második is, és e tény összes jelentésárnyalatát ki sem bontom), és lassacskán a Szent Szövegekhez, például a Funtinelli 1,12-höz képest létezhetünk csak magyarként, főiskolásaink, egyetemistáink nagy része alapvető olvasási gondokkal küzd, s nemhogy a czegei gróftól nem ismeri, de Tamásit, Németh Lászlót és Illyést, sőt Rejtő Jenőt sem. S e tekintetben a nemzeti/jobboldali/népi/polgári tábor saját azon gondolkodói (a teljesség igénye nélkül: Görömbei András, Márkus Béla, N. Pál József) szavára sem reagál, akik megpróbálják súlyozni ítéleteiket. Cselekvéspótléknak tartom az Árpád-sávós zászló hurcolását is, amely – politikai tiltakozás evidens tényén túl – a fentebb vázolt méltányossághiány egyik jele is.

A problémák végiggondolását alaplmitoszok helyettesítik: ilyen a fiatalítás mint csodaszer. A Rossz Tanácsadók vuduzása is elég gyakori. Márpedig: rossz tanácsadó nincs.

A magyar közvélemény a mai napig enyhe lenézéssel tekint a szomszéd országokra, mint bájosan elmaradott vidékekre: ebben közös a Horthy-korszak kultúrfőlényé és a Kádár-féle fogyasztói nacionalizmus, román vicceivel meg a dologtalan lengyelekről szóló rádiós jegyzeteivel. Ideje volna látni, hogy nemcsak gazdasági mutatókban, de például Románia a gyermekvállalás ösztönzésében vagy a kárpótlásban lényegesen hatékonyabb és életrevalóbb döntéseket hozott, mint Magyarországon.

A „reformmal” inkább a baloldal igyekszik elfedni elképzeléseinek hiányát, már a nyolcvanas évek eleje óta, amikor némely erdélyi politikus (például Bethlen Gá-

bor) mellett a reformkor nagyjai is előcibálhatónak tűntek, amikor a rendszer teljesítményét kellett magyarázni.

Hogy szökhet a magyarság a sorsa által kijelölt helyre?

A magyarság immár sorsa helyére szökött. A magyarságnak – úgy tűnik – az a sorsa, hogy merev társadalmi struktúrákkal rendelkező, szociális és emberi feszültségekkel terhes, túladóztatott, drága, ugyanakkor értelmetlen konvenciókhoz ragaszkodó és áporodott országban éljen. Mint a két világháború között. Ahol egy vitában még manapság is érv az életkor, ahol a postán életbiztosítást, az országos levéltárban dezodort árulnak, és a szerződéses már az aláírásuk pillanatában sem köteleznek senkit semmire.

Úgy fest, nem szökhetünk meg a végzetünk elől.

A mai magyar kormányzó réteg alkalmas-e a magyarságnak erre a „sorsbaállítására”?

Ma Magyarországon sokaknak jólesik korrupst, felelőtlen politikai elite és a szerencsétlen, megvezetett társadalomra osztani a lakosságot. E gondolatmenetből aztán kicsírázik a „nép” és a „nemzet” szó különböző toldalékolt és jelzőkkel ellátott verzióit használó politikai követelések sora. A magyarság (a magyarországi) abban kétségtelenül egyedülálló a térségben, hogy feneketlenül gyűlöli saját politikai elitjét – ennek azonban nem az a következménye, mint mondjuk Olaszországban, hogy akkor az elitről nem vesz tudomást, s megpróbálja tőle függetlenül megszervezni a maga életét. Nálunk mindenki mindent a gyűlölt politikusok által képviselt államtól és igazgatásától vár: az „önkormányzati közértet” óhajtó nyugdíjas és az ezerötszáz nézőt érdeklő rendező egyaránt. Pedig hát ez a politikai elit enkleblünkéből van, mi választottuk, s ő azt teszi, amit a kampánytanácsadók fókuszcsoporthoz kutatásai szerint a választók igényelnek: helyszíni sajtótájékoztatókat tart a Kékesen, a Dagályban vagy egy kísérleti atomreaktorban, Azonnali És Sürgősen Megválaszolandó Kérdéseket intéz, vagy Nyílt Levéllel fordul.

A válasz tehát az egyszerű és kézenfekvő „nem”. De ebben a tagadásban a mai magyar társadalom felelőssége, és a nagy kérdések feletti megegyezésre való képtelensége is benne foglaltatik. S óvok mindenkit attól, hogy végleges, a másik fellet véglegesen kiszorító megoldásról vizionáljon. A mai magyar közéletben mindkét egymásnak feszülő tábor rendelkezik elég támogatottsággal, és ami fontosabb: történelmi gyökerekkel ahhoz, hogy eltűnésére középtávon ne lehessen számítani. Aki a „10% körül áll a...”-kezdetű szalagcímek nyomán ítélt, és korbácsolja vágyait, fájdalmasan csalódnai fog.

Miben bízhatnak, akik helytállásra erőltetik a magyart?

Passz.

Mi történik, ha feladatunknak nem felelünk meg?

Ha kellőképpen nyugodt volnék, azt mondanám: semmi. Holnap is felkel a nap, járnak a villamosok, és a postán ugyanolyan sorok lesznek. Sajnos a helyzet

nem ilyen eszményi: az országban minden széthullóban van. Ami még megőrizte működőképességét, mint az oktatás, az egészségügy, a tömegközlekedés összeomlóban van. Az államigazgatás úgyszólván nem működik, hivatalnokai egzisztenciális bizonytalanságban élnek, s a felelősség áthárítása a legfontosabb foglalatosságuk. A társadalmi szolidaritás (figyelem: ez nem valami füledt kollektivizmus, hanem az emberi együttélés egyik minimuma) romokban: először azt mondtuk a határon túliakra, hogy nem kellene, utána meg tapsoltunk (na, jó: már aki) a rendőrség véres és jogellenes fellépésének, értekeztünk az ingyenélő egyetemistákról, az urizáló orvosokról, a lusta vasutasokról, a „nagyságos asszonyok adójáról” (ez lenne a családi adózás), a kapzsi egyházakról, a buta prolikról meg a sötét nyuggekről, és most itt állunk, merő utálatban, egymagunkban az indulatainkkal. És dühösek vagyunk, mert senki nem segít, és senki nem ad nekünk igazat.

Lehet így élni, de a kor éppenséggel nem a kvietizmus felé mutat. Villámok cikáznak körülöttünk, egyre sűrűbben csepereg plafonunkról az eső. Házunk eresztékei nyikorognak, néhány cserepet már felkapott a szélvész. Mi lesz a következő? A virágcserpek puffanása? Az ablaküveg rianása? A kifordított kertkapu? Vagy maga a ház?

Olyan törékeny minden.

Nem is hinnénk.